

Oftebro-gutter i Tysklandsbrigaden.

Militærtekniske opplysninger i denne redegjørelsen er hentet fra ” De norske styrker i Tyskland 1947-1953” av Olav Breidlid og Ernst Olav Bjørkevik, og fra Wikipedia.

Hvorfor og hvorledes

Allerede mens den andre verdenskrigen raste, ble den norske regjeringen i London forelagt ønsker fra sine britiske kolleger om at Norge etter krigens slutt måtte delta i de allierte styrkers fortsatte okkupasjon av Tyskland. Det ville bli snakk om å opprettholde lov og orden i et samfunn som lå i grus, og man var endog opptatt av å sikre at den enkelte seierherre fra verdenskrigen ikke skulle føle noen fristelse til å utvide den okkupasjonszone man hadde ervervet seg, enn si føle seg fristet til å forgripe seg på land som hadde sluppet unna selve krigshandlingene, f.eks. Danmark. Norske styrker skulle altså forsvare okkupert land. Det var ikke forutsetningen at styrkene skulle delta aktivt i strid. Det måtte likevel være klart at trusselsituasjonen kunne utvikle seg slik at strid ikke kunne unngås.

Britene mente de hadde fått forsikringer av den norske regjering om en slik norsk deltakelse. De så for seg en liten norsk divisjon på 12.000 soldater.

Men også Norge slikt sine sår etter krigen. Man stod foran en gedigen gjenreisning av det sivile Norge, samtidig som det forsvaret man rådde over manglet både utstyr og kvalifiserte offiserer og annet befall. Hvordan skulle man så kunne avse store militære styrker til operasjoner i Tyskland?

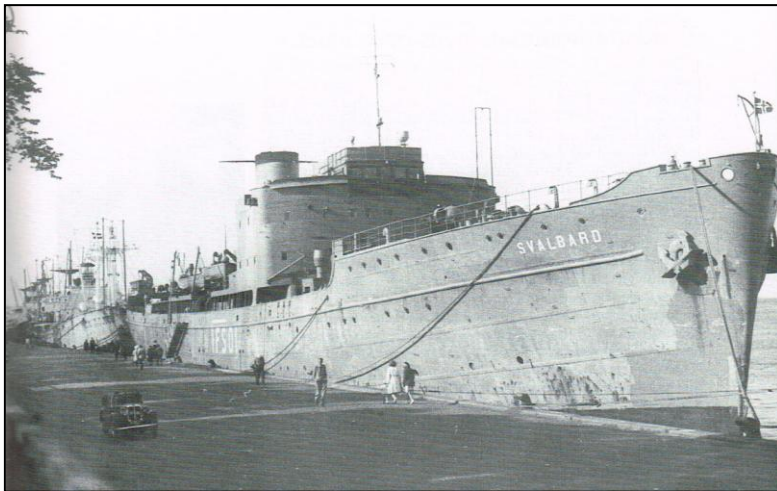
De politiske diskusjonene ble heftige, og ikke minst forsvarsminister Jens Chr. Hauge ble en sterk talsmann for å prioritere Norges hjemlige behov. Røster talte for at man kunne gi personell-årgangene 1940-45 et kortere militært utdanningsprogram for å dekke opp forsvarets massive og akutte personellmessige mangler. Så kunne man ta fatt på den grundigere opplæring av årgangene fra og med 1946. Men de som ville prioritere gjenreisningen av Norge og frigi krigsårgangene for dette formål trakk det lengste strået.

Konklusjonene etter de mange drakamper ble at Norge skulle stille en Tysklands-brigade på 4.400 mann. Brigaden skulle gjøre tjeneste i den britisk okkuperte sektor. Den skulle krigsoperativt sett stå under britisk kommando, men for øvrig selv dekke alle sine egne behov. I første omgang klarte man ikke å innpasse et militært hospital i de stramme rammer som ble trukket opp.

Foruten det krigsoperative personell, som skulle ha en begrenset tjenestetid i Tyskland, skulle brigaden også settes opp med en såkalt ”Tysklands-kommando” med mer varig tjenestetid. Denne skulle ta seg av diverse administrative oppgaver, og bl.a. holde forbindelseslinjene åpne til Hærens overkommando i Norge og til de britiske styrkene. Denne ”kommando” var

foreslått oppsatt med 200 befal og menige, hvorav ca. halvparten skulle være kvinner. Det kvinnelige innslaget ble, bemerkelsesverdig nok, bl.a. begrunnet med at soldatene lettere ville skamme seg over å bryte de moralske kodene dersom det var kvinner tilstede. Ordinær deltakelse av kvinner i Tysklandsbrigaden ble imidlertid nedstemt av Stortinget. Det ble dog etter hvert engasjert norske kvinner til brigaden, bl.a. sykepleiere til såkalte sanitetslag, og kvinner over 40 år, også benevnt ”de modne kvinner”, til ulike servicetjenester for brigaden.

Og mens vi berører den tids tilsynelatende puritanske normer, kan det være på sin plass også å nevne den hissige debatt i Norge som utspant seg etter vedtaket om å utstyre soldatene i Tysklandsbrigaden med preventiver, og som gav seg utslag i et ”folkebrev” til Stortinget om saken.

Troppetransportskipet Svalbard.

utstyr fram og tilbake mellom Norge og Tyskland. Forsvarsdepartementet fant i imidlertid at de kunne gjøre transporten billigere selv. Man gikk til innkjøp av et tidligere tysk fartøy for formålet. Skipet, som hadde tilfalt amerikanerne som krigsbytte, ble døpt ”Svalbard”. Det ble innredet for troppetransport, bl.a. ved å snekre enkle køyer av simpel plank, tre-fire køyer i høyden. Køyene ble i førstningen forsynt med madrasser av papirstrie fylt med halm. Det bodde opptil 30 mann i hver lugar, og skipet kunne frakte 1.200 soldater av gangen. Soldatene spiste på skift, og de stod selv for renholdet. Dette kunne bli ganske besværlig når været var dårlig og sjøsyken dominerte reisen.

Opprinnelig ble brigaden forlagt til Harz nord for Hannover. Der skulle terrenget ligne mye på Norge og være fordelaktig som øvingsområde for norske tropper. Nokså snart ble imidlertid forlegningene henlagt til Schleswig-Holstein.

Hver brigade la til grunn en førstetjeneste i Norge på 6 måneder før avreise. Tjenesten i Tyskland skulle også vare i 6 måneder. Det ble derved 2 ganger 4.400 norske soldater som gjorde tjeneste i Tysklandsbrigaden hvert år. I alt fikk ca 50.000 norske soldater gjøre slik militær-tjeneste mellom 1947 og 1953.

Britene tilbød seg å stå for transporten av soldater og

Menig Svein Edland (1925 – 2008) tjenestegjorde i Brigade 471.

Menig Svein Edland

Brigade 471 var den første kontingent med norske soldater til Tysklandsbrigaden. Det var rekrutter som var født i 1925 og som skulle gjøre sin førstegangstjeneste i militæret etter krigen i 1946.

Svein Edland søkte seg til Tysklandsbrigaden og ble klarert for slik tjeneste på Madlamoen utenfor Stavanger. Rekruttene ble så sendt til Ulven leir sør for Bergen for å få sin rekruttskole-opplæring der fra 1. september 1946. Svein ønsket denne tjenesten, men fortalte av og til senere om hvor hard denne tjenesten var og hvor kummerlige forholdene i leiren hadde vært, selv etter datidens standard. Ulven ekserserplass hadde vært benyttet som fangeleir under krigen og var delvis rasert da den første gruppen av norske militære kom dit, i alt ca 700 personer (menige og befal).

Rekruttskolen ble gjennomført til utgangen av desember 1946, en spesielt kald og nedbørsrik høst. Befalet var stort sett militære med ulik krigstjeneste bak seg og lite erfaring med opplæring og organisering av mannskaper som skulle ha vaktjeneste i fredstid.

Vaktjeneste

Via transittleir på Herøya ved Porsgrunn ble det så avreise 10. januar 1947 til Tyskland med troppe-transportskipet "Svalbard".

Troppene hadde lite klær og annet utstyr. Svein fortalte at rekruttene var svært spente på hva som ville møte dem i et krigsherjet Tyskland der mye infrastruktur var ødelagt og der det var mangel på det meste. Få av rekruttene kunne litt tysk eller engelsk og kommunikasjon kunne også bli en utfordring.

Svein kom til Bad Gandersheim og senere til kaserneleiren i Høxter an der Weser, - i britisk sone, men ikke så langt fra den amerikanske sonen. Kasernen ble kalt Bergenschus så lenge de norske styrkene var der.

Oppgavene var, i tillegg til skytetrening og militære aktiviteter, også rydding og gjenoppbygging av leiren samt vaktjeneste i området. Sivilbefolkningen bodde i ruiner og hadde svært dårlige forhold. Det var mye sult, nød og elendighet. Dette gjorde sterkt inntrykk på Svein. Han fortalte om en gang de norske soldatene skulle i aksjon i en leir med polske flyktninger. Etterretning tilsa at det var mange kriminelle elementer i leiren, mye

Patruljeringstjeneste

smuglergods m.m. De fikk beskjed om å beslaglegge alle verdisaker som sikkert var stjålet. Svein fortalte at han møtte en mann som gråt og ba om å få beholde et smykke han hadde etter sin mor. Svein syntes så synd på mannen at han lot ham beholde smykket, - stikk i strid med den ordren de hadde fått.

Troppene fikk noen permisjoner der de kunne reise og se andre deler av Tyskland og eventuelt nabolandene. Svein, som var utdannet gartner, fortalte ofte om sin reise til Amsterdam med alle de flotte blomstene om våren. En annen reise til restene av konsentrasjonsleiren Bergen-Belsen klarte han nesten ikke å snakke om.

Den første gruppen av norske rekrutter som reiste ut i Tysklandsbrigaden var nærmest "ufaglærte" da de kom dit (Sveins utsagn). De lærte og trente mye og ble etter hvert berømmet for sin tjeneste av den britiske ledelsen for denne sonen. Etter en øvelse fikk soldatene et emblem på uniformen som anerkjennelse fra Yorkshire Division, se bilde.

Utmerkelse fra Yorkshire Division

Brigade 471, Bn2 reiste hjem med "Svalbard" 3.august 1947 og ankom Bergen to dager senere. De marsjerte oppover Torgalmenningen og ble hyllet som krigshelter. Svein husket imidlertid best at han akkurat denne dagen fikk spise seg ordentlig mett for første gang på 1 år.

Svein likte egentlig militærtjenesten i Tysklandsbrigaden selv om det var dårlig med mat, klær og utstyr. Lokalbefolkningens lidelser og sporene av det som hadde skjedd under krigen, gjorde imidlertid sterkt inntrykk på han og preget han på mange måter resten av livet.

I 1997 fikk han reise tilbake til de stedene han hadde vært i 1947. Han løp opp i tårnet i den restaurerte Kølnerdomen som han den gang bare hadde sett som en stor haug med stein. Han

Deltagermedaljer fra Tysklandsbrigaden

fikk besøke kasernen i Høxter som nå tilhører en tysk rekruttskole. Han fikk også besøke Bergen-Belsen som nå er et museum og et minnes-merke over en forferdelig del av krigshistorien. Å oppleve disse stedene nå, uten krigsruiner og uhygge, mildnet nok noe av hans reaksjoner etter en svært spesiell militærtjeneste.

Menig 21530 Ivar Oftebro tjenestegjorde i Brigade 501.

Menig Ivar Oftebro

Rekruttene til Brigade 501 (første brigade i år 1950) ble innkalt til de ulike rekruttskolene i Norge 1. nov. 1949. Ivar møtte på Helgelandsmoen i Buskerud for sine første måneders militære opplæring.

I løpet av perioden 14.-18. februar 1950 foregikk forflytningen av Brig. 501 til Tyskland. Transporten gikk i 5 puljer med troppetransportskipet "Svalbard". Reisens mål var nå Schleswig-Holstein. Tysklandsbrigaden hadde mot slutten av 1948 gitt opp Hartz som sitt stasjonings- og øvingsområde. Lokaliseringen ble nå i hovedsak nord for Kielerkanalen. Denne endringen hadde skjedd etter ønske fra norske sivile og militære myndigheter. Stasjoneringen i Hartz betød en plassering direkte opp mot den russiske sektorgrensen. Ettersom de politiske motsetninger mellom øst og vest hadde tilspisset seg kraftig siden verdenskrigens slutt, mente de norske myndigheter at den norske brigadens kapasiteter ikke

stod i forhold til den nye og alvorligere trusselsituasjonen i Hartz-området. Det var også i særlig grad vanskelighetene med en rask evakuering fra Hartz i en eventuell akutt situasjon som gjorde flyttingen sterkt ønskelig. Denne endring var på ingen måte i samsvar med de britiske ønsker, men med utsikter til at Norge ville kunne nekte å forlenge den inngåtte avtalen om militær bistand, gav britene etter.

Menig Ivar Oftebro på vakt

Bilreparasjon i felt. Foto: J. Holmen

Fotball i felt. Ivar nr. 3 fra venstre i bakre rekke.

Ivar fikk gjøre tjeneste i brigadens verkstedkompani. Oppvokst som han var med en far som var verksmester på Norsk Kjettingindustri i Mandal, med egen bakgrunn fra en verkstedpraksis ved Pusnes verft i Norge, og sin plan om å studere til sivilingeniør, var dette trolig et naturlig valg. Det ble ikke noe latmannsliv. Kjøretøyene var mange og av mange ulike slag. De fikk også, naturlig nok, en hard medfart. Selv sier Ivar med lun selvironi i dag (2015): ”Jeg ble ikke den mest fingernemme mekaniker, men jeg skaffet meg mitt sertifikat under den tjenesten.”

Å være avgitt til tjeneste i et verkstedkompani betød ikke at han kunne begrense sin interesse og innsats til slitte kingbolter, rådebank og den slags mekaniske traurigheter. Det vanket både utmarsjer og vakttjeneste i rikelig monn. Og det vanket ikke minst omfattende feltøvelser. F. eks. deltok Brig. 501 i en stor fellesøvelse med britiske styrker. Det er ikke å undres over at de norske infanteribataljonene kunne finne overmakten uhåndterbar når de skulle møte britiske stridsvogn-eskadroner i åpent lende, eller når norske offiserer med liten eller ingen strids erfaring skulle måles mot britisk befall som hadde deltatt i ørkenkrigen i Sahara mot general Rommel.

Tjenesten i Tysklandsbrigaden kunne være til dels beinhard, og møtet med det raserte Tyskland, og med den menneskelige nød i det tyske etterkrigssamfunnet, gjorde et uutslettelig inntrykk på alle, selv om landet nå, flere år etter krigens slutt, var på veg mot gjenreising. Tjenesten bød imidlertid også på muligheter for adspredelse. Permisjonsreiser til andre europeiske byer var populære. Ivar benyttet anledningen til å besøke Paris. Nevnes må også andre kulturtilbud så som organiserte idrettsarrangementer, f.eks. fotballturneringer m.m.

Brigade 501 fikk avløsning 22. august 1950. Ivar sier i dag (2015) at han ser tilbake på sin tjeneste i Tysklandsbrigaden som en meget interessant, spennende og lærerik tid. Vi lar Otto Berg summere opp hjemkomsten slik han er gjengitt i bokverket om Tysklandsbrigaden:

”Så i august bar turen tilbake til Noreg med Svalbard, og parade på Karl Johan. Vi var mange minne rikare, somme vonde, men dei fleste gode. Det var samhald i slit og glede, og med kameratskap som ein berre opplever under slike tilhøve. Vi hadde fått sett meir enn folk flest, for det var ikkje mange som hadde vore utanlands i dei dagar”.

Militære effekter fra Ivar Oftebros tid som soldat.